

РОЗДІЛ I

Теорія, історія держави та права, філософія права

УДК 343.98:351.746.2(477.82)(091)

М. Яцишин

Джерела з історії сискної поліції у Волинській губернії (1908-1917рр.)

У статті проаналізовано історіографічну та джерельну базу з історії становлення та функціонування сискної поліції в Україні, й у Волинській губернії зокрема. Головним завданням сискних наглядачів та сищиків залишалось стеження за кримінальним елементом у великих містах, де відбувалася концентрація закладів з підвищеною криміногенною привабливістю. Визначальний вплив на організаційні форми сискної поліції, обсяг компетенції, основні напрями діяльності, місце та роль в державному механізмі чинили процеси суспільно-економічного і політичного розвитку, які відбувалися в державі в той чи інший історичний період.

Ключові слова: Волинська губернія, Російська імперія, сискна поліція, сискні відділення, повітове поліцейське управління.

Постановка наукової проблеми та її значення. Питання про створення спеціального правоохоронного органу для боротьби з кримінальною злочинністю постало перед урядом Російської імперії в середині XIX століття. Значне зростання злочинності у великих містах і відсутність ефективних заходів боротьби з нею стали причиною організації 31 грудня 1866 р. у С.-Петербурзі сискної частини при канцелярії столичного градоначальника.

В історії становлення та функціонування сискної поліції в Україні дослідники виділяють чотири етапи [1, с. 171].

Перший етап (IX ст. – березень 1873 р.), тобто з моменту виникнення держави Київської Русі до першої спроби створити в Києві при міській поліції сискну частину для боротьби виключно з загальнокримінальною злочинністю, який характеризувався відсутністю спеціальних органів кримінального сиску, а поліцейські функції по боротьбі зі злочинністю виконували як самі потерпілі, так і визначені державні посадовці та представники сільської громади.

Другий етап (березень 1873 р. – березень 1874 р.), коли упродовж року в Києві функціонувала сискна частина на правах експерименту, який, незважаючи на позитивні результати, був призупинений у зв'язку з припиненням його фінансування міською думою.

Третій етап (червень 1880 р. – липень 1908 р.), коли на території України, спочатку в Києві, а потім в Одесі (1898 р.), Харкові (1902 р.) і Полтаві (1907 р.) при міській поліції створюються перші спеціалізовані оперативно-розшукові підрозділи поліції – сискні відділення (частини), а в деяких криміногенних повітах Катеринославської губернії (1905–1907 рр.) організовуються сискні команди за рахунок коштів земських установ і виробляються форми та методи їхньої діяльності.

Четвертий етап (липень 1908 р. – лютий 1917 р.), який характеризується створенням загальнодержавної системи сискної поліції, закріпленням у законодавчому порядку основних принципів її діяльності та удосконалення організаційних форм.

Розгляд діяльності сискних підрозділів поліції в процесі закономірної зміни одного періоду іншим дозволяє створити цілісну картину єдиного історичного процесу організації та функціонування українського кримінально-сискного апарату.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питання організації та діяльності сисної поліції Російської імперії розглядалися у працях вітчизняних та зарубіжних істориків, вчених-правників у галузі історії держави й права, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності, поліцейського права, які умовно можна поділити на три періоди.

Історіографія дорадянського періоду представлена іменами І. Ю. Андреевського, Г. П. Гірченка, В. Ф. Дерюжинського, М. В. Зданевича, А. А. Квачевського, В. І. Лебедева, В. М. Лешкова, А. А. Міллера, В. П. Мордухай-Болтовського, В. М. Попова, М. В. Рейнгардта, Г. М. Рудого, Н. Селіванова, В. К. Случевского, І. Я. Фойницького та ін.

Історико-правова література радянського періоду охоплює праці Б. П. Балуєва, О. І. Бастрикіна, Т. Н. Брестовської, Е. П. Велічутіної, А. Ф. Возного, І. Ф. Крилова, Р. С. Мулукаєва, К. Г. Федорова, Д. І. Шинджикашвілі та ін.

В сучасний період різноманітні аспекти функціонування сисної поліції знайшли відображення у працях російських істориків-правознавців С. А. Лук'янова, А. Ю. Шаламова, В. І. Власова, М. Ф. Гончарова, В. В. Грібова, С. М. Жарова, Ю. А. Жилиної, О. А. Лядова, Т. Л. Матієнко, Д. С. Рижова, Є. П. Сичинського, Є. Г. Юдіна; та суміжних галузей: криміналістів В. М. Колдаєва, С. Ю. Косарева, А. І. Миронова; сискологів: В. І. Єлинського, М. П. Смирнова, О. В. Федорова, О. В. Шахматова, О. Е. Чечетіна, О. Ю. Шумілова.

Серед українських вчених означену проблематику досліджували О. М. Бандурка, О. М. Головка, А. В. Іщенко, В. Я. Мацюк, Д. Й. Никифорчук, В. М. Петровський, О. М. Піджаренко, М. А. Погорецький, О. О. Самойленко, В. Б. Скоморовський, В. Д. Сущенко, В. Ф. Усенко, А. С. Чайковський, І. Р. Шинкаренко, М. Г. Щербак, О. Н. Ярмиш, М. М. Яцишин та ін.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу джерельної бази, зокрема архівних матеріалів та історико-правової літератури, показати процес створення та функціонування сисної поліції в Україні в 1908–1917 рр., й Волинській губернії зокрема.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У дорадянській історіографії (друга половина XIX – початку XX ст.) процес формування і розвитку органів кримінального сиску не отримав значного висвітлення, оскільки об'єкт дослідження був новим і ще мало знайомим. Спеціальних узагальнюючих праць, присвячених організаційно-правовим засадам сисної поліції Російської імперії не було, адже всеросійська система сисних установ з'явилася лише в 1908 р., а наявні до цього часу сисні відділення (частини) функціонували тільки в деяких великих містах. Тому сисна поліція як загальноімперське явище, що здійснює значний вплив на суспільство, не привернула до себе увагу дослідників. Насамперед вчених-правознавців означеного періоду цікавили теоретичні питання правових засад функціонування поліцейської служби, розподілу функцій карного розшуку між сисною і загальною поліцією, судовими слідчими, прокурорами, розмежування понять «розшук», «дідзнання», «слідство» тощо. Серед юридичної літератури слід назвати праці І. Ю. Андреевського, В. Ф. Дерюжинського, В. М. Лешкова, М. В. Зданевича, А. А. Квачевського, В. П. Мордухай-Болтовського, Н. Селіванова, В. К. Случевского, І. Я. Фойницького та ін.

У творах згаданих вище авторів діяльність поліції в боротьбі з загальнокримінальною злочинністю оцінювалася з позицій того часу, розглядалися шляхи підвищення ефективності її роботи в цьому напрямі, визначалися передумови створення та розвитку сисної (кримінальної) поліції.

Таким чином, у дорадянській історіографії проблема сисної поліції Російської імперії в цілому, а також регіональних сисних відділень зокрема, ще не отримали ґрунтового вивчення. Значною мірою у працях зазначених авторів висвітлювалися окремі аспекти організації та діяльності кримінального сиску, але спеціальних узагальнюючих праць, присвячених організаційно-правовим засадам сисної поліції Російської імперії, не було.

До другої групи досліджень, присвячених розвитку сисного апарату Російської імперії, належать праці авторів радянського періоду.

Варто відзначити, що починаючи з 20-х років минулого століття, коли у відкритому доступі з'явилися матеріали поліцейських архівів, наукові інтереси істориків права зосереджувалися, в основному, на вивченні діяльності політичної поліції Російської імперії, а діяльність сисних відділень та їх боротьба зі злочинністю залишалися поза увагою дослідників.

На початку 60-х років минулого століття розпочалося широкомасштабне реформування правоохоронної системи, що потребувало не тільки наукового обґрунтування, а й вивчення історії карно-розшукових підрозділів системи МВС.

Проблемам боротьби з професійною злочинністю і розвитку сисної поліції в Російській імперії приділяв значну увагу Р. С. Мулукаєв. Він першим із науковців увів у науковий обіг раніше

невідомі матеріали, дав загальну характеристику органам карного сиску з моменту їх виникнення і до падіння самодержавства. Зокрема, вчений чітко визначив два етапи розвитку російської сискної поліції: перший – 1866-1908 рр. – етап створення окремих сискних установ у великих містах імперії і другий – 1908-1917 рр. – етап формування загальнодержавної, всеросійської системи органів карного сиску. Цікаво, що в дослідженнях вченого вперше наводяться факти з приводу діяльності Київської сискної поліції. Так, автор вказував, що саме штат Київського сискного відділення був зразком для визначення штатів для сискних відділень 1-го розряду. Він також першим використав звіт про діяльність сискного відділення Київської міської поліції за 1906 р., складений Г. М. Рудим [2].

У цей період вийшли також праці А. Ф. Возного, К. Г. Федорова та О. Н. Ярмиша, І. Ф. Крилова, О. І. Бастрикіна, в яких фрагментарно відображалася діяльність сискної поліції.

У працях українського вченого А. Ф. Возного вперше в радянській історіографії аналізувались етико-правові погляди дореволюційних зарубіжних і вітчизняних правників на сутність сискної діяльності поліції, розглядалися кримінально-правові поняття провокації та агентурних розробок, давався ґрунтовний аналіз літератури із окреслених питань тощо [3, с. 6-14].

Варто відзначити, що за часів радянської влади в історико-правовій науці в силу ідеологічних обставин переважала негативна оцінка щодо діяльності всього дореволюційного правоохоронного апарату, та органів карного сиску Російської імперії, зокрема. Так, увага акцентувалася на недоліках його організації та діяльності (наприклад, застосовували обман, побиття, брали хабарі тощо), звідси висновок: діяльність карного сиску, як і всього державного апарату Російської імперії, мала яскраво виражений класовий і антинародний характер.

Третю групу складають праці сучасних науковців, у яких досліджувалася діяльність сискної поліції. Після розпаду Радянського Союзу вивчення історії карного сиску виходить на новий рівень. Започаткувала цей процес серія статей Р. С. Мулукаєва і В. І. Полубінського в журналі «Радянська міліція» [4].

Вперше в сучасній літературі організація сискної поліції на території українських губерній Російської імперії була опосередковано проаналізована О. Н. Ярмишем у докторській дисертації «Каральний апарат самодержавства на Україні (1895–1917 рр.)», захищеній у 1991 році [5] і в монографії, опублікованій через десять років, де основну увагу автор дослідження зосередив на виявленні місця сискної поліції в системі карального апарату царату [6].

У 90-ті роки минулого століття російська історіографія поповнилася низкою дисертаційних історико-правових досліджень, присвячених сискній поліції, авторами яких були: О. А. Лядов, В. В. Грибов, Т. Л. Матієнко, В. В. Лисенко, В. Д. Макроменко. В цих дослідженнях на підставі різноманітного матеріалу висвітлювався процес становлення, розвитку та ліквідації регулярної поліції царської Росії, характеризувалась її роль і місце в механізмі державного управління, розглядалися проблеми реформування сискного апарату.

Серед досліджень російських науковців останнього часу варто відзначити працю О. Ю. Шаламова «Російський «фараон»: сискна поліція Російської імперії у другій половині XIX – початку XX ст.» [7]. Використовуючи архівні матеріали, автор ґрунтовно висвітлює процес формування та розвитку сискної поліції в Росії, особливості проходження служби в органах карного сиску, а також криміналістичні та оперативно-розшукові аспекти діяльності сискних відділень. Характерною особливістю названої праці, що вирізняє її з-поміж інших досліджень, є те, що в ній вчений значну увагу приділяє організації та діяльності сискних підрозділів поліції, що функціонували на території сучасної України. Так, окремі параграфи присвячені організації повітових команд і губернського сискного відділення в Катеринославській губернії (гл. IV. § 3), участі чинів Київського сискного відділення в «справі Бейліса» і нападках чорносотенців на сискну поліцію (гл. IV. § 4), а також використання собак-шукачів у Київському, Харківському, Катеринославському сискних відділеннях.

Окремі проблеми організації та діяльності Одеського сискного відділення досліджували О. К. Балінов, М. В. Барбашин, М. П. Водько, В. М. Петровський, В. М. Чисніков.

Аналіз вітчизняної історіографії свідчить, що об'єктами дослідження українських вчених була переважно діяльність Київського, Одеського та Чернігівського сискних відділень. Серед сучасних українських авторів, які досліджували проблеми сискної поліції на території України, переважно в Київському регіоні, слід назвати О. М. Піджаренка, О. О. Самойленко, Л. С. Сургай, В. М. Чиснікова, Р. І. Шинкаренка.

Джерелознавчий комплекс, який можливо використовувати при подальших дослідженнях окресленої проблематики, умовно можна поділити на кілька груп.

До першої групи належать опубліковані законодавчі та підзаконні акти Російської імперії, що

визначали організацію та правові засади діяльності сискиної поліції в другій половині XIX – на початку XX ст., що містяться у «Полному собрании сочинений законов Российской империи», «Своде законов Российской империи», «Сборнике узаконений и распоряжений правительства, касающихся обязанностей полиции» / сост. В. П. Мордухай-Болтовской» (СПб., 1880).

До другої групи джерел належать матеріали офіційно-документального характеру, що зберігаються в центральних і обласних архівах України: Центральному державному історичному архіву України, м. Київ (ЦДІАК України), Центральному державному архіву вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України), а також в Державних архівах Волинської, Дніпропетровської, Житомирської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Тернопільської, Харківської, Хмельницької, Чернігівської областей, а також Державному архіву м. Києва.

Серед зазначених архівів значну наукову цінність становлять документи Центрального державного історичного архіву України, м. Київ Фонд 442 «Канцелярія Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора (1796–1916 рр.)» містить різноманітні джерела: нормативно-методичні матеріали, положення, правила, інструкції, циркуляри, різні настанови, доповіді, огляди та звіти як центральних, так і місцевих органів влади та управління. Матеріали цього фонду дають змогу простежити початок заснування сискиної частини при Київській міській поліції, її реформування, утримання особового складу, розподілу службових обов'язків агентів у боротьбі зі злочинністю, розкриття ними кримінальних злочинів та виявлених недоліках у службовій діяльності чинів сискиного відділення тощо [8, 9].

Інформацію про діяльність Київського сискиного відділення, в тому числі про життєвий шлях і новаторську поліцейську діяльність Г.М. Рудого містить фонд 237 «Київська міська поліція (1802-1917 рр.)» Державного архіву м. Києва [10].

Регіональні державні архіви України, зокрема Хмельницької та Полтавської областей, зберігають спеціальні фонди про діяльність сискиних відділень:

1) фонд 271 «Кам'янець-Подільське розшукове відділення (1908–1917 рр.)» Державного архіву Хмельницької області, в якому знаходиться 71 одиниця зберігання [11];

2) фонд 758 «Розшукове відділення Полтавської міської поліції, м. Полтава Полтавської губернії (1907-1917 рр.)» Державного архіву Полтавської області. Фонд налічує 22 справи, серед яких збереглися розписки таємних агентів і поквартальні звіти перед Департаментом поліції про використання агентурних коштів [12].

У Державному архіві Чернігівської області існує фонд 127 «Чернігівське губернське правління (1845–1917рр.)», в якому зберігається «Справа про відкриття при Чернігівському міському поліцейському управлінні сискиного відділення 4-го розряду (серпень 1908 р. – серпень 1909 р.)». [13, 14].

У фонді 626 «Бердичівське поліцейське управління м. Бердичів Київської губернії» Державного архіву Житомирської області міститься формулярний список про службу начальника Бердичівського сискиного відділення Г. С. Левикова, одного з небагатьох керівників, який очолював цей підрозділ поліції майже вісім років, починаючи з початку його організації [15].

У Державному архіві Одеської області міститься фонд 314 «Канцелярія Одеського поліцмейстера (1818-1919 рр.)», в якому зберігається 464 справи, серед яких документи про службу чинів сискиного відділення, про таємні папери, про анонімні доноси тощо [16].

Основний масив документів Державного архіву Волинської області датується з 1795 р., коли Волинь після 3-го поділу Польщі увійшла до складу Російської імперії. Документи періоду Російської імперії дають уявлення про роботу органів міського, станового і земського самоврядування, військово-адміністративних, судових установ та поліції, фінансових і господарсько-економічних установ, закладів освіти і медицини на території нашого краю.

Зокрема, інформацію про діяльність повітових поліцейських управлінь містять фонди 366 «Володимир-Волинське повітове поліцейське управління, м. Володимир-Волинськ Володимир-Волинського повіту Волинської губернії» (16 справ за період 1862-1917рр.); Ф. 478 «Ковельське повітове поліцейське управління, м. Ковель Ковельського повіту Волинської губернії» (22 справ за період 1862-1917рр.); Ф. 479 «Луцьке повітове поліцейське управління, м. Луцьк Луцького повіту Волинської губернії» (5 справ за період 1862-1917рр.) [17, 18, 19]. Також діяльність органів поліції, суду і прокуратури відображена в документах фондів Волинської команди державної поліції, Луцького окружного суду і прокуратури, в'язниць міст Ковеля і Луцька.

Оскільки українські землі перебували під владою Російської імперії, то організаційно-структурна розбудова перших сискиних частин поліції в Україні, і у Волинській губернії в тому числі, здійснювалася за аналогією організації С.-Петербурзького сискиного відділення. Діяльність сискиних

агентів будувалася за територіальним принципом, коли вони закріплювалися за певною поліцейською дільницею або конкретною територією.

Головними завданнями сисної поліції було попередження, розкриття та припинення кримінальних злочинів, а також боротьба із професійною та організованою злочинністю.

Зі створенням 26 (14) червня 1880 р. при Київській міській поліції сисної частини було започатковано відкриття спеціалізованих оперативно-розшукових підрозділів на території всієї України.

У 1898 р. сискне відділення при міській поліції було організовано в Одесі, у 1902 р. – у Харкові, у 1907 р. в Полтаві. У 1905-1907 рр. в деяких криміногенних повітах Катеринославської губернії починають діяти сискні команди за рахунок коштів земських установ [1].

Характерною рисою функціонування сисних підрозділів в Україні було те, що тільки Одеське сискне відділення було штатним (з 1902 р.), тобто фінансувалося за рахунок спеціального державного фонду. Позаштатними, тобто такими, які фінансувалися за рахунок коштів, що виділялися губернаторам на розшукові справи, утримання міської загальної поліції та коштів земських установ були Київська, Харківська, Полтавська сискні частини та сискні команди у Катеринославській губернії.

Серед законодавчих актів, прийнятих у Російській імперії на початку XX століття і спрямованих на посилення боротьби з кримінальною злочинністю, варто відзначити Закон від 6 (19) липня 1908 р. «Про організацію сисної частини», який вивів у загальнодержавне правове поле поліцейські служби розшуку, що раніше функціонували в ряді регіонів.

Серед повітових поліцейських управлінь на території Волинської губернії функціонували: Володимир-Волинське повітове поліцейське управління, Ковельське повітове поліцейське управління, Луцьке повітове поліцейське управління [20]. Поліцейські повітові управління створені замість ліквідованих земських судів на підставі «Тимчасових правил» про реформу поліції від 25 грудня 1862 р., очолювались повітовими справниками, які були підвідомчі губернатору. Здійснювали поліцейські функції на території повітів. Повітовим поліцейським управлінням підпорядковувались станові пристави, а в містечках і посадах, що не мали окремої поліції, – дільничні та міські пристави й поліцейські наглядачі. Ліквідовані у квітні 1917 р. «Тимчасовим положенням про міліцію».

У звіті Волинського губернатора за 1885 рік зафіксовано 310 злочинів та проступків проти власності приватних осіб; у 1897 році – 347 крадіжок приватного майна; у 1901 році – 317 крадіжок [20]. Характерно те, що ці злочини вчиняли не професійні злочинні групи з кримінальним досвідом, а, переважно, звичайні селяни у віці від 21 до 50 років.

За першим загальним переписом населення Російської імперії 1897 року, у найбільшому місті Волинської губернії Житомирі мешкало лише 65895 осіб, а у переважній більшості повітових центрів – менше ніж по 20 000 жителів [20]. Таким чином, незначний рівень урбанізації місцевого населення до певної міри мінімізував рівень професійної злочинності та її рецидивні прояви.

Рівень криміналізації суспільства зріс тільки після буржуазної революції 1904–1905 років, та й то лише на нетривалий період. Але статистичні дані у «Памятных книгах Вольнской губернии» за 1902–1917 роки про число та рід злочинів відсутні, мабуть, їх тоді засекретили.

Відповіддю уряду на революційне сум'яття суспільства та розгул криміналу в багатьох регіонах держави стало масове створення сисних відділень при поліцейських управліннях Російської імперії. Проте, відповідно до Закону «Про організацію сисної частини» від 6 липня 1908 року, у Волинській губернії передбачалося створення тільки одного сисного відділення у Житомирі.

Висновки. Аналіз джерельної бази свідчить, що у працях дореволюційних авторів проблема сисної поліції Російської імперії в цілому, а також регіональних сисних відділень є малодослідженою. Значною мірою у їхніх творах висвітлювалися окремі аспекти організації та діяльності кримінального сиску, але спеціальних узагальнюючих праць, присвячених організаційно-правовим засадам сисної поліції Російської імперії, не було.

В сучасній історіографії проблема діяльності сисної поліції в Україні за часів Російської імперії, зокрема організація та діяльність підрозділів поліції кримінального сиску в українських губерніях, висвітлювалася фрагментарно.

Проте, історія створення та функціонування сисної поліції на теренах України за часів Російської імперії переконливо свідчить, що цей орган, створений для боротьби з кримінальною злочинністю, досить успішно протистояв професійному криміналітету й займав особливе місце в поліцейській системі держави.

На жаль, документи, які стосуються проблеми організації сисної частини у Волинській губернії за часів Російської імперії, є малочисельними. На нашу думку, це можна пояснити тим, що

криміногенна ситуація на Волині, у порівнянні з іншими регіонами України, завжди залишалась контрольованою царським урядом і не викликала його занепокоєння.

З наведених вище даних можемо зробити висновок, що на Волині не було сталого кримінального середовища, за яким слід було вести приховане оперативне спостереження. Притаманна для нашого краю побутова злочинність не потребувала спеціального оперативного втручання негласних агентів, адже предмет їхньої діяльності, в принципі, був відсутній. Головним завданням сискиних наглядачів та сищиків залишалось стеження за кримінальним елементом у великих містах, де відбувалася концентрація закладів з підвищеною криміногенною привабливістю, таких як ринки, харчевні, готелі, лазні, будинки розпусти тощо.

Таким чином, визначальний вплив на організаційні форми сискиної поліції, обсяг компетенції, основні напрями діяльності, місце та роль в державному механізмі чинили процеси суспільно-економічного і політичного розвитку, які відбувалися в державі в той чи інший історичний період.

Джерела та література

1. Чисніков В. М. Сискина поліція в Україні за часів Російської імперії (1880–1917 рр.): історико-правове дослідження : дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01 / Володимир Миколайович Чисніков. – Національна академія внутрішніх справ. – Київ, 2017. – 531 с.
2. Мулукаєв Р. С. Полиция в России (IX в. – нач. XX в.) / Р. С. Мулукаєв. – Н-Новгород, 1993. – 103 с.
3. Возный А. Ф. Петрашевский и царская тайная полиция / А. Ф. Возный. – Киев: Наукова думка, 1985. – 140 с.
4. Мулукаєв Р. С., Полубинский В. И. Сказ о сыске / Р. С. Мулукаєв, В. И. Полубинский // Советская милиция. – 1990. – № 1–12.
5. Ярмиш О. Н. Каральний апарат самодержавства в Україні в кінці XIX – на початку XX ст.: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Олександр Назарович Ярмиш. – Ун-т внутр. справ МВС України. – Харків, 1991. – 413 с.
6. Ярмиш О. Н. Каральний апарат самодержавства в Україні в кінці XIX – на початку XX ст. : монографія / О. Н. Ярмиш. – Харків: Консум, 2011. – 288 с.
7. Шаламов А. Ю. Российский «фараон»: сыскная полиция Российской империи во второй половине XIX – начале XX в. / А. Ю. Шаламов. – Москва: Принципиум, 2013. – 304 с.
8. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. – Ф. 442. Канцелярія Київського, Подільського та Волинського генерал-губернатора, 1796–1916 рр., 278602 од. зб. Оп. 885. Спр. 550. Звіт про діяльність сискиного відділення Київської міської поліції за 1905 рік. – 11 арк.
9. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Ф. 442. Канцелярія Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора, 1796–1916 рр., 278601 од. зб. Оп. 518. Спр. 115. Справа про заснування у м. Києві сискиної поліції, 1880–1882 рр. – 48 арк.
10. Державний архів м. Києва. Ф. 237. Київська міська поліція. 1802–1917 рр., 208 од. зб. Оп. 3. Спр. 46-а. Список чинів Київського сискиного відділення 1881–1882 рр. – 48 арк.
11. Державний архів Хмельницької області. Ф. 271. Кам'янець-Подільське розшукове відділення. 1908–1917 рр. 71 од. зб. Оп. 2. Спр. 15. Добові рапорти поліцейських наглядачів та агентів розшукового відділення, липень-грудень 1908 р. – 326 арк.
12. Державний архів Полтавської області. Ф. 758. Розшукове відділення Полтавської міської поліції, м. Полтава, Полтавської губернії, 1907–1917 рр. 22 од. зб. Оп. 1. Спр. 1. Циркуляри по розшукам Департаменту поліції за 1907 рік. – 32 арк.
13. Державний архів Чернігівської області. Ф. 127. Чернігівське губернське правління. 1800–1919 рр., 187759 од. зб. Оп. 1. Спр. 12267. Про відкриття при Чернігівському міському поліцейському управлінні розшукового відділення 4-го розряду (серпень 1908 р. – серпень 1909 р.). – 61 арк.
14. Державний архів Чернігівської області. Ф. 127. Чернігівське губернське правління. 1800–1919 рр. 187759 од. зб. Оп. 1. Спр. 13356. Циркуляри Департаменту поліції, 1908–1910 рр. – 268 арк.
15. Державний архів Житомирської області. Ф. 626. Бердичівське поліцейське управління м. Бердичів Київської губернії. 1914 р., 1 од. зб. Оп. 1. Спр. 1. Формулярний список про службу начальника Бердичівського розшукового відділення колезького секретаря Георгія Степановича Левікова. 24 червня 1914 р. – 6 арк.
16. Державний архів Одеської області. Ф. 314. Канцелярія Одеського поліцмейстера, 1818–1919 рр., 464 од. зб. Оп. 2. Спр. 121. Про службу чинів сискиного відділення, 27 липня 1910 р. 23 грудня 1916 р. – 209 арк.

17. Державний архів Волинської області. Ф. 366. Володимир-Волинське повітове поліцейське управління, м. Володимир-Волинськ Володимир-Волинського повіту Волинської губернії.
18. Державний архів Волинської області. Ф. 478 Ковельське повітове поліцейське управління, м. Ковель Ковельського повіту Волинської губернії.
19. Державний архів Волинської області. Ф. 479 Луцьке повітове поліцейське управління, м. Луцьк Луцького повіту Волинської губернії.
20. Яцишин М. М. До питання діяльності сисної поліції у Волинській губернії (1880-1917рр.) / М. М. Яцишин // Актуальні питання реформування правової системи : зб. матеріалів XV Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 1-2 червня 2018 р.) / Л. М. Джурак. – Луцьк : Вежа-Друк. 2018. – С. 20-23.

Яцишин М. Источники по истории сыскной полиции в Волынской губернии (1908-1917рр.). В статье проанализированы историографическая и правовая базы в части становления и функционирования сыскной полиции в Украине, и в Волынской губернии в частности. Анализ историографической базы свидетельствует, что в трудах дореволюционных авторов проблема сыскной полиции Российской империи в целом, а также региональных сыскных отделений является малоисследованной. В значительной степени в их произведениях освещались отдельные аспекты организации и деятельности уголовного сыска, но специальных обобщающих трудов, посвященных организационно-правовым основам сыскной полиции Российской империи, не было. Криминогенная ситуация на Волыни, по сравнению с другими регионами Украины, всегда оставалась контролируемой царским правительством и не вызвала его беспокойства. Из проанализированных данных можем сделать вывод, что на Волыни не было устойчивой криминальной среды, за которой следовало вести скрытое оперативное наблюдение. Характерная для Волынского края бытовая преступность не нуждалась в специальном оперативном вмешательстве негласных агентов, ведь предмет их деятельности, в принципе, отсутствовал. Главной задачей сыскных надзирателей и сыщиков оставалось слежка за криминальным элементом в больших городах, где происходила концентрация заведений с повышенной криминогенной активностью.

Ключевые слова: Волынская губерния, Российская империя, сыскная полиция, сыскные отделения, уездное полицейское управление.

Yatsyshyn M. Source Base on the History of the Detective Police Force in the Volyn Province (1908-1917). The article considers historiography and source base on the history of the formation and functioning of the detective police in Ukraine, and in Volyn Province, in particular. The analysis of the source base shows that in the writings of pre-revolutionary authors the problem of detective police of the Russian Empire as a whole, as well as the issues of the regional detective departments, is under-investigated. Their works highlighted only certain aspects of the organization and activities of the criminal system, but few attempts have been made to elucidate organizational and legal foundations of the detective police activities of the Russian Empire. The criminogenic situation in Volyn, in comparison with other regions of Ukraine, had always been under the control of the tsarist government and did not provoke its anxiety. The in-depth study of the sources has revealed that in Volyn there was no sustainable criminal environment that required operational covert surveillance. Inherent to our region home crimes did not require special attraction of undercover agents because there were no such crimes, in which secret surveillance ought to be provided. The main task of the detectives was to monitor or spy the criminal element in large cities with their concentration of institutions with increased criminogenic activity.

Key words: Volyn Province, Russian Empire, detective police, detective department, District (Povit) Police Department.